

JÖRG KASTNER

Het blauw van Rembrandt

Karakter Uitgevers B.V.

De dood in het rasphuis

AMSTERDAM, 7 AUGUSTUS 1669

‘Kom hier, Cornelis, en ram je mes maar in mijn buik!’

Schor lachend wiebelde Ossel Jeuken met zijn hoofd, zodat zijn vlezige wangen trilden. Hij keek me aanmoedigend en tegelijk spottend aan met zijn fonkelende ogen onder zijn borstelige wenkbrauwen. Ossel stond drie of vier passen voor me, met zijn imposante bovenlijf iets naar voren gebogen en zijn gespierde armen uitgestrekt, alsof hij me met zijn kolenschoppen van handen wilde beetgrijpen.

Of me platdrukken, dacht ik, terwijl ik zelf toch ook niet echt klein ben. Ossel was echter nog een kop groter dan ik, en zijn armen waren bijna even dik als mijn dijen.

Toch leek het me nogal roekeloos van hem om mij op te dragen hem met het Spaanse klapmes met het lange, gebogen lemmet aan te vallen. Ik beschouwde mezelf als een expert met dit wapen, dat ik bij het dobbelen van een Engelse matroos gewonnen had.

‘Waarom aarzel je nog, Cornelis?’ ratelde Ossel door.

‘Dat zou je wel willen, hè?’ bromde ik en greep hem met een snelle uitval beet.

Tegelijk stootte ik met mijn rechterhand het mes in de richting van zijn massieve borstkas. Maar Ossel stond niet meer op dezelfde plek. In een oogwenk was hij behendig van positie veranderd, veel sneller dan je van iemand met zo’n log uiterlijk zou verwachten. In plaats van voor de Spaanse kling terug te wijken, had hij zich schuin weggedraaid, een stap naar voren gezet en me stevig vastgegrepen. Met zijn rechterhand omvatte hij mijn nek en achterhoofd en met zijn linkerhand kneep hij zo krachtig in mijn bovenarm dat het pijn deed. Voordat ik begreep wat er gebeurde, bracht Ossel me met een snelle draai uit mijn evenwicht. Zijn rechterarm omspande nu mijn rug en met zijn linkerhand mishandelde hij mijn arm.

Dat laatste bezorgde me een stekende pijn. Mijn hand trilde ongecontroleerd en het mes viel luid kletterend op de vuile grond. Toen Ossel de druk op mijn rug opvoerde, verloor ik mijn evenwicht helemaal en viel hard op mijn schouder.

Hevig naar adem snakkend kreeg ik weer nieuwe hoop toen ik het mes naast me zag blinken. Mijn hand vloog naar het wapen toe, maar de leren schoen van Ossel was sneller en klemde het mes stevig op de grond vast. 'Je zult moeten toegeven dat je verloren hebt,' zei hij, van oor tot oor grijnzend, en boog zich over me heen. 'Een man moet dapperheid nooit met domheid verwisselen.'

Ik staarde naar hem op als een kleine jongen naar zijn al te sterke vader en verzuchtte: 'Ik geef me gewonnen. Tegen jou is geen kruid gewassen, meester Jeuken. Je bent niet alleen sterk, maar ook reuze behendig.'

'Sterk ben ik van nature, en behendig ben ik geworden door veel te oefenen,' zei Ossel, terwijl hij zijn hand uitstreekte om me op de been te helpen. 'Als je even vlijtig oefent als ik, dan zul jij de kunst van het worstelen ook meester worden.'

'Bij zo'n leermeester vast en zeker,' zei ik, rode houtsplinters van het lem-met vegend. Mijn arm klopte pijnlijk, maar ik probeerde niets te laten merken. Ik had tenslotte zelf om deze proefles gevraagd.

Ossel schudde zijn hoofd. 'Ik ben er echt geen meester in, maar ik heb het worstelen wel bij een echte meester geleerd.'

'Bij wie dan?' vroeg ik, terwijl ik het lem-met van het mes weer in het met messing en hertshoorn beslagen heft terugvloog.

'Nicolaes Petter,' antwoordde Ossel nonchalant, maar hij wist precies welke uitwerking die naam had.

'Bij Nicolaes Petter, de leider van de beroemde worstelschool?' vroeg ik direct vol verbazing.

'De oprichter van de worstelschool,' bevestigde Ossel. 'Inmiddels wordt de school door een van zijn leerlingen, Robbert Cors, geleid.'

Het leek wel alsof mijn vriend die naam met enige afkeer uitsprak.

'Laten we niet over het verleden kletsen,' zei Ossel, die zich nu wijdbeens voor mij opstelde. 'Jij wilde de kunst van het worstelen van me leren, dus vooruit. Kom nu nog eens op me af, maar dan heel langzaam. En laat me dan zien met welke bewegingen ik jouw aanval gepareerd heb. Een beetje kracht en iets meer koppie koppie zijn belangrijker dan jouw Spaanse mesje, Cornelis.'

Ik knikte en bereidde me op de aanval voor. Ik ademde diep in, de geur van vers hout opsnuivend. We hadden voor onze oefeningen de grote opslagplaats uitgekozen waarin het Braziliaans hardhout lag dat door de bewoners van het rasphuis gezaagd en geschuurd moest worden. Juist toen ik me op mijn vriend wilde storten, klonk een luide stem. ‘Ossel! Ossel, waar zit je?’

‘Dat is Arne Peeters,’ zei Ossel verbaasd, en hij riep tegen zijn collega: ‘We zitten bij de houtopslag, Arne!’

Er naderden haastige voetstappen, de zware houten deur vloog met geweld open en Arne Peeters stak zijn kale hoofd naar binnen. Ademloos stamelde hij: ‘Ossel, je moet meteen naar de cel van Melchers komen, snel! Er is iets vreselijks gebeurd!’

‘Wat dan?’ vroeg Ossel alleen, terwijl hij rustig zijn met leer beklede wambuis pakte, dat hij naast een stapel hout had neergelegd.

‘Melchers... hij is dood!’

Van het ene op het andere moment was Ossels kalmte verdwenen. ‘Hoe dan?’ zei hij schrill, terwijl hij haastig zijn wambuis aantrok.

‘Hij heeft de hand aan zichzelf geslagen. Ik zag het toen ik hem zijn eten wilde brengen. De hele cel zit vol bloed!’

We volgden Peeters in looppas naar de cel van de blauwverfmeester Gysbert Melchers. Toen we door de grote raspzaal liepen, wierpen de hardwerkende gevangenen ons nieuwsgierige en vijandige blikken toe, zonder met hun taak te stoppen. De houtkrullen vlogen door de ruimte en het rook naar zweet en hout, terwijl over alles de geur van de dood leek te zweven. Zo leek het althans voor mij, toen ik met de beide andere opzichters naar de cel van de man toe rende, wiens val zes dagen eerder heel Amsterdam diep geschokt had.

Gysbert Melchers was een van de meest gerenommeerde blauwververs van de stad en genoot als lid van zijn Gilde tot ver buiten Amsterdam een uitstekende reputatie. Hij was een hardwerkend man die zijn vak met groot zakelijk inzicht uitoefende, zodat hij een aanzienlijke welstand bereikt had. Niets in zijn gedrag had op een dergelijke onmenselijke daad gewezen, zo verklaarden de getuigen later.

Afgelopen zondagavond had hij zijn vrouw en kinderen, een jongen van dertien en twee meisjes van elf en acht, op gruwelijke wijze vermoord. Hij had hen met een mes neergestoken, hen een voor een onthoofd en de hoofden vervolgens in een verfkuij geworpen. Zijn misdaad was pas op

maandagochtend ontdekt, toen Melchers' gezellen het doek dat ze zaterdag in de kuip gelegd hadden, eruit wilden halen om het in de frisse lucht te drogen. Een van de mannen, een zekere Aert Tefsen, trok tegelijk met de doeken ook de hoofden van de vermoorde gezinsleden tevoorschijn. De gezellen renden in paniek naar hun meester, die ze in een verborgen hoek van zijn huis aantroffen. Daar zat hij hen als een in het nauw gedreven dier op de grond gehurkt aan te staren. Hij kon geen zinnig woord uitbrengen. Naast hem lag een bebloede bijl, en zijn handen zaten net als zijn kleren onder het bloed. In de woonkamer vonden de gezellen even later de met bloed overstroomde lichamen van het vermoorde gezin. Melchers werd voor verhoor naar het raadhuis gebracht, waar hij pas na foltering begon te praten. Hij bekende zijn daad, maar kon of wilde er geen reden voor geven. Hij zei alleen maar dat hij geen andere keuze had gehad. Op woensdag was hij naar het rasphuis gestuurd, waar hij op zijn proces moest wachten. Ook daar had hij slechts gezwegen.

Ik had tweemaal tevergeefs geprobeerd een gesprek met hem aan te knopen, maar had het uiteindelijk opgegeven. De baas van het rasphuis besliste dat Melchers in afzondering in zijn cel moest blijven. Gezien zijn merkwaardige, afwezige gedrag leek het niet raadzaam hem aan de arbeid in de raspzaal te laten deelnemen. De baas vreesde waarschijnlijk dat Melchers met de twaalfbladige zaag in zijn hand opnieuw gewelddadig kon worden.

Toen we de gang in liepen die naar Melchers' cel leidde, zag ik direct al dat de celdeur halfopen stond. Ervoor had Peeters een eenvoudige schaal met pap neergezet, het eten dat voor Melchers bestemd was. Ossel duwde de zware deur met kracht helemaal open en wierp als eerste een blik in de kleine ruimte. Ik ging naast hem staan en keek naar het huiveringwekkende tafereel. In de twee jaar dat ik als opzichter in het rasphuis werkte, had ik al het een en ander gezien dat een gevoeliger maag dan de mijne ineen had doen krimpen, maar vergeleken bij de aanblik van Gysbert Melchers stelde dat allemaal niet veel voor. Ik ademde diep in en probeerde de drang om te kokhalzen te onderdrukken.

Er was helemaal niets meer over van de imposante verschijning die de blauwverver tijdens zijn leven geweest was. Zijn stoffelijk overschot bood slechts een jammerlijke aanblik. Flarden huid hingen aan zijn pols, waar het bloed en het leven uit gestroomd waren. Hij lag op zijn rechterzij als een jammerlijk omgekomen dier, dat in doodsangst ineenge-

krompen was. Zijn ogen waren onnatuurlijk ver opengesperd, zijn mond stond halfopen en zat onder het bloed. Ook zijn tanden zaten vol bloed. Ik kon alleen nog maar aan een beest denken, aan de bloedige hoektanden van een roofdier.

‘Hoe heeft hij dat nu gedaan?’ vroeg Arne Peeters, ongelovig zijn kale hoofd schuddend. ‘Hij had niet eens een wapen!’

‘Zie je die tanden niet?’ antwoordde Ossel met een ongewoon schorre stem. Zelfs de door de wol geverfde tuchtmeester was onder de indruk.

‘Ja, vreemd, al dat bloed...’

‘Niet vreemd, maar afgrijselijk,’ zei Ossel. Hij bracht zijn rechteronderarm naar zijn mond, alsof hij in zijn pols wilde bijten, en zei: ‘Zó heeft hij het gedaan.’

Peeters slikte hevig. ‘Dat een mens tot zoiets in staat is...’

‘Een man die zijn vrouw en onschuldige kinderen op beestachtige wijze afmaakt, is tot vrijwel alles in staat,’ antwoordde ik en wrong me langs Ossel om de cel in te gaan. Iets aan de verste muur had mijn aandacht getrokken: een vage schaduw, een grote rechthoek.

‘Hij is vast bang geweest voor zijn straf, en daaraan heeft hij zich op deze manier onttrokken,’ mompelde Peeters.

‘Misschien heeft hij besloten de straf zelf te voltrekken,’ opperde ik.

‘Of hij was simpelweg volslagen gek,’ zei Ossel, die met zijn rechterhand mijn schouder beetgreep en me tot mijn verbazing verhinderde de cel binnen te gaan. ‘Arne, vertel het meteen aan de baas.’

‘Ja, zal ik doen,’ antwoordde Peeters, en hij maakte zich haastig uit de voeten. Ossel keek hem na, en toen Peeters de gang uit was, zei hij: ‘Hij hoeft dat niet te zien.’ Hij wees daarbij naar het grote voorwerp dat tegen de achterste celmuur aan stond.

‘Wat is dat?’ vroeg ik.

Ossel ging de duistere ruimte binnen, waarbij hij er zorgvuldig op lette niet in de grote plas bloed rond Melchers’ lijk te stappen. Hij haalde achter de dode een schilderij weg, dat in een met houtsnijwerk versierde lijst gevat was.

‘Een schilderij?’ vroeg ik verbaasd.

‘Ja, een schilderij.’

In het licht van de twee roetende lampen die de gang verlichtten, bekeek ik het olieverfschilderij. Het was onmiskenbaar een afbeelding van de overledene, vermoedelijk te midden van zijn gezin. De schilder had een

tevreden ogende Gysbert Melchers afgebeeld, die aan een rijkelijk gedekte tafel zat. Naast hem stond een mollige, maar knappe vrouw, die iets voor hem inschonk in een grote zilveren bokaal. Links naast de vrouw stonden een jongen en twee wat kleinere meisjes, die naar hun ouders keken.

‘Melchers en zijn gezin... zijn slachtoffers,’ zei ik zacht.

‘Je hebt ze goed herkend, Cornelis. Dit schilderij hing tot voor kort in zijn mooie kamer.’

‘Hoe komt het dan hier?’

Ossel keek naar de dode. ‘Hij heeft me erom gevraagd.’

‘Gevraagd?’ herhaalde ik. ‘Maar Ossel...’

‘Ja, ja, ik weet dat het verboden is de gevangenen dingen van thuis in hun cel te geven. Maar de blauwverver heeft me er ronduit om gesmeekt. En bovendien...’

‘Bovendien?’ herhaalde ik, toen mijn vriend aarzelde.

‘Bovendien is tien gulden een hoop geld!’

‘Inderdaad. Ongelooflijk!’

‘Wat? Dat Melchers zoveel betaalt om een schilderij van zichzelf bij zich te hebben? Misschien wilde hij er troost uit putten, of wilde hij zichzelf straffen met de voortdurende aanblik van wat hij op zijn geweten had. Mogelijk kon hij het niet langer verdragen naar het schilderij te kijken en heeft hij daarom zelfmoord gepleegd.’

‘Mogelijk, Ossel. Maar ik verbaas me over iets heel anders. Melchers is uiterst zwijgzaam geweest en heeft slechts onder foltering zijn mond geopend. En tegen jou zou hij wel gesproken hebben?’

‘Toen ik hem woensdagavond zijn eten bracht wel. Maar hij heeft me niet verteld waarom hij zijn vrouw en kinderen omgebracht heeft. Het ging hem alleen om dat schilderij. Hij heeft me gesmeekt naar zijn huis te gaan en zijn gezel Aert Tefsen om het schilderij te vragen. Tefsen zou me het geld geven, zei hij tegen me. En dat was ook zo.’ Toen er haastige voetstappen klonken, kromp Ossel ineen. ‘Ik moet het schilderij verstoppen, Cornelis, ik ben zo terug.’

En meteen was hij om de hoek verdwenen. Niemand wist zo goed de weg in het rasphuis als hij. En daardoor was het hem natuurlijk gelukt om het niet bepaald kleine schilderij onopgemerkt Melchers’ cel in te smokkelen. Toen Arne Peeters verscheen met Rombertus Blankaart, aan wie de leiding van het rasphuis toevertrouwd was, stond Ossel dan ook al weer naast me.

Blankaart, een kleine, pezige man die altijd ietwat onzeker leek, stak zijn hoofd in de cel van de blauwverver en deinsde meteen weer terug, alsof hij door een onzichtbare vuist getroffen was. ‘Dat... dat kan toch niet!’ zei hij, zijn blik op de tuchtmeester richtend. ‘Hoe kon dat nou gebeuren?’ ‘Wij staan ook voor een raadsel, meneer,’ zei Ossel.

‘Maar hoe moet ik dit aan het tuchthuisbestuur, de schepenen en de schout uitleggen?’ vroeg Blankaart.

‘Het valt niet uit te leggen,’ zei ik, mijn vriend te hulp schietend. ‘Het is al even onverklaarbaar als de gruweldaad van Melchers. Vermoedelijk is hij simpelweg waanzinnig geweest.’

‘Ja, dat moet wel,’ verzuchtte Blankaart, die opgelucht leek dat hij althans het begin van een verklaring kon geven. Ikzelf voelde me daarentegen wonderlijk terneergeslagen. Er be kroop me een onheilspellend voor gevoel. Ik had het idee dat de dood van de blauwverver niet zo simpel afgedaan kon worden, en tegelijk wist ik niet goed of ik de waarheid wel echt wilde leren kennen.

Het schilderij van een dode

Aan het eind van onze dienst verliet ik samen met Ossel het rasphuis. We liepen de Heiligeweg in, waar de gebruikelijke zomeravond-drukte heerste. Zwaarbeladen handkarren ratelden voorbij, venters boden hun waren te koop aan en in de laatste stralen van de warme augustuszon maakten stelletjes en hele gezinnen een avondwandeling. Boven ons vloegen meeuwen en enkele blauwe reigers rond, alsof ze het vredige, idyllische plaatje wilden vervolmaken. Niets wees erop dat iemand zich nog maar enkele uren geleden achter de dikke muren van het Amsterdamse tuchthuis op gruwelijke wijze van het leven had beroofd. De muren bewaarden nog altijd hun vreselijke geheim, maar uiterlijk morgen zou heel Amsterdam van alle details van het gebeuren op de hoogte zijn. Nee, nog niet van alle details, dacht ik, terwijl mijn blik op het forse pakket viel dat Ossel onder zijn arm droeg. Hij had het schilderij in een grijze wollen deken gewikkeld.

Ik wees erop en vroeg: 'Breng je het weer naar Melchers' huis terug?'

'Ja, maar pas over een paar dagen, als de algehele opwinding wat bedaard is. Ik wil niet zelf in de problemen komen vanwege dat schilderij.'

'Goed. Ik wil het namelijk nog eens rustig bekijken.'

'Waarom?'

'Laten we het maar op beroepsmatige interesse houden, Ossel. Ik schilder namelijk zelf ook.'

'Maar niet bepaald met succes,' riposteerde hij grijnzend, en wees met zijn duim achter zich op het rasphuis. 'Anders zou je je geld niet daar hoeven te verdienen.'

'Wrijf het me nog maar eens flink in,' zei ik lachend. 'Er zijn in ons land gewoon meer schilders dan gevangenisbewaarders, zelfs te veel schilders misschien.'

Ossel sloeg me vriendschappelijk op mijn schouder. 'Kom dan even met me mee naar huis, Rubens. Ik wil dit meesterwerk liever niet in het open-

baar onthullen. Bovendien heb ik nog een pittige jenever in huis. We hebben wel een flinke slok verdiend, na al die opwinding!

We sloegen de weg naar de Jordaan in. Ik moest steeds maar aan het schilderij denken, en ik verweet mijn vriend dat hij het de cel van de blauwverver in gesmokkeld had.

Ossel vertrok geërgerd zijn gezicht. ‘Hou nou toch eens op, Cornelis! Je praat net als de baas van het rasphuis. Je aast zeker op zijn baantje, hè?’

‘Zijn loon zou ik inderdaad graag hebben. Maar het idee de rest van mijn leven in het rasphuis door te moeten brengen, is niet erg aantrekkelijk voor me.’

‘Zo slecht is het er nou ook weer niet,’ bromde Ossel. ‘Ik doe het al meer dan twaalf jaar tenslotte.’

‘Maar jij bent ook tuchtmeester.’

‘Het heeft lang geduurd voordat ik dat geworden ben. Maar ik klaag niet. Voordat ik in het rasphuis kwam, heb ik overal en nergens gewerkt, en steeds werd ik weer op straat gezet zodra mijn broodheer geen stuivers meer had. In het rasphuis heb ik een vast inkomen, al zou het best wat hoger mogen zijn.’

Ik keek hem onderzoekend aan, maar slikte een opmerking over zijn inkomen in. Dat zou namelijk meer dan voldoende geweest zijn als hij niet zo graag jenever dronk en dobbelde. Hoe meer hij dronk, des te minder geluk had hij in het spel, en daardoor had hij al snel te weinig stuivers in zijn zak. Bovendien leefde hij sinds kort met een vrouw samen – ze heette Gesa of Gese – die geen goede invloed op hem had. Hij sprak niet veel over haar, maar uit wat hij vertelde, kon je opmaken dat ook zij meer van jenever hield dan goed voor haar was. Bovendien leed ze aan hardnekkige hoestbuien, en Ossel moest veel geld voor dokters en medicijnen uitgeven.

Het huurhuis waarin hij woonde, was groot en donker. Zodra we de wirwar van trappen en smalle gangen in doken, was er niets meer te merken van de zwoele zomeravondstemming. Het huis was eigendom van een werktuigfabrikant, die zijn arbeiders in de smerigste krotten ondergebracht had. Elke stuiver die hij daarvoor van het loon aftrok, was volgens mij nog te veel betaald. De woningen waarin nog enig daglicht en frisse lucht doordrong, had hij aan anderen verhuurd, zoals aan Ossel, die genoeg verdienen om zichzelf althans in enige mate als welvarend te beschouwen. Er hing een vochtige, muffe stank in huis, alsof er overal vuilnis lag.

We klommen twee steile trappen op en gingen Ossels woning binnen,

waar ik al maanden niet meer geweest was – al sinds hij met die vrouw samenwoonde niet meer. Ik had de indruk dat hij me opzettelijk van haar vandaan hield, en ook deze avond was ze niet aanwezig. Toen ik naar haar informeerde, zei hij dat ze een paar dagen weg was. Ze moest voor haar ernstig zieke tante zorgen.

Hij zette twee niet al te schone aardewerken bekers op tafel en vulde die met de beloofde jenever. Ondertussen trok ik het doek van het schilderij af en zette het zo tegen een wormstekige kist, dat het beschenen werd door het spaarzame avondlicht dat door het vensterraampje naar binnen viel. Ossel zag hoe ik met toegeknepen ogen tuurde en stak een olielamp aan.

‘En?’ vroeg hij, nadat ik het schilderij een tijdje aandachtig bekeken had.

‘Is het een goed schilderij? Misschien is het zelfs geld waard?’

‘Dat weet ik niet precies,’ zei ik zacht en boog me naar het schilderij toe om de signatuur te bekijken.

‘Dat is merkwaardig,’ mompelde ik. ‘Heel merkwaardig.’

‘Hoezo?’ Ossel nam een flinke slok van de jenever, boerde luid en weldadig en veegde zijn vochtige mond met de rug van zijn hand af. ‘Zeg nou toch eens wat, jongen!’

‘Iedere schilder zet zijn naam of in elk geval een paraaf op een schilderij. Niet alleen zijn trots, maar ook zijn zakelijk inzicht vereist dat. Een schilder is tenslotte op nieuwe opdrachten aangewezen. De mensen moeten dus weten van wie het werk dat ze bekijken afkomstig is. Maar ik kan hier met de beste wil van de wereld geen enkele signatuur ontdekken.’

‘Misschien was de schilder in dit geval niet echt trots op zijn werk,’ opperde Ossel terwijl hij zich op een stoel liet vallen, die onheilspellend onder zijn gewicht knarste.

‘Dat geloof ik niet. Het is een goed schilderij. Kijk maar eens hoe het licht op de gezichten van de kinderen valt. Dat is gewoon meesterlijk!’

Ossel boog zich over de tafel heen en tuurde met grote ogen naar het schilderij. ‘Zelf had ik dat anders gedaan.’

‘Hoe bedoel je?’

‘De belangrijkste persoon op het schilderij is de blauwverver. Die zal er toch wel opdracht toe gegeven hebben. Het licht moet dus op hem vallen en niet op de kinderen. De schilder is een prutser. Geen wonder dat hij zijn naam niet op het schilderij gekrabbeld heeft.’

Ik keek Ossel verontwaardigd aan. ‘Jij snapt werkelijk geen donder van

schilderkunst, Ossel. Juist die lichtval fascineert me zo. Ik vind het juist heel geraffineerd dat de blik van de toeschouwer eerst naar de kinderen toe gelokt wordt. Die kijken hun vader aan, en daardoor wordt zijn positie pas echt benadrukt. Als het schilderij een andere kleurstelling gehad had, dan zou ik het aan meester Rembrandt toeschrijven.'

'Rembrandt?' Ossel nam een slok jenever en krabde nadenkend op zijn achterhoofd. 'Die is toch behoorlijk aan lagerwal geraakt? Leeft hij eigenlijk nog wel?'

'Natuurlijk leeft hij nog. Hij heeft de afgelopen jaren veel pech gehad. De meeste mensen denken net als jij en weten zijn manier van schilderen niet te waarderen. Maar als je het mij vraagt, wordt hij op een dag net zo beroemd als Rubens, of beroemder zelfs.'

'In geen duizend jaar!' lachte Ossel. 'Rembrandt ondervindt zo weinig waardering, heb ik gehoord, dat hij enkele jaren geleden bankroet gegaan is. Of vergis ik me?'

'Je hebt gelijk, hij kon zijn grote huis in de Jodenbreestraat niet langer bekostigen en moest al zijn bezittingen verkopen. Hij woont nu in een kleiner huis, aan de Rozengracht.'

'Maar een huis kan hij zich dus nog wel permitteren?' zei Ossel snuivend, terwijl hij zijn blik door de bescheiden, karig gemeubileerde ruimte liet dwalen. 'Misschien had ik schilder moeten worden.'

'Hij huurt een huis aan de Rozengracht. Voorzover ik weet, leeft hij van de erfenis van zijn overleden vrouw, die hij voor zijn kinderen beheert.'

'Dan had ik dus een rijke zieke vrouw moeten trouwen, in plaats van met een arme zieke vrouw samen te wonen.' Ossel goot zijn beker nog eens vol en schoof de mijne over de tafel. 'Kom nu eindelijk eens bij me zitten om een slok te drinken, Cornelis. Anders is die prima jenever op.'

Ik gaf gehoor aan zijn verzoek en zei: 'Rembrandt heeft het ook niet gemakkelijk. Afgemeten aan de roem die hij ooit genoot, lijdt hij momenteel bijna een kommervol bestaan.'

'Je doet net alsof je hem goed kent.'

'Niet echt goed, maar we hebben elkaar wel eens ontmoet. Kort voordat ik in het rasphuis begon, had ik hem gevraagd mijn leraar te worden.'

'Jouw leraar? Nee maar! En wat is daarvan terechtgekomen?'

'Hij gooide me het huis uit en schreeuwde me na dat ik nooit meer moest wagen een voet over zijn drempel te zetten.'

Deze opmerking vond mijn vriend zo vermakelijk, dat hij zich niet kon

beheersen en proestend zijn slok jenever over tafel sproeide. ‘Ik dacht al dat je geen begenadigd schilder was, Cornelis. Maar als je zó slecht schildert dat het zelfs iemand als Rembrandt opvalt, dan zou ik maar helemaal stoppen met dat gekladder.’

‘Het ging niet om mijn schilderkunst, maar om zijn slechte gewoonte, zijn drankzucht. Zijn dochtertje had me gevraagd er een beetje op te letten dat hij niet zo veel wijn dronk. Toen ik hem op een avond zijn kruik uit de handen wilde nemen, heeft hij me eruit gegooid.’

‘En terecht! Je had hem zijn kruik wijn moeten gunnen.’

‘Maar hij had er al twee op.’

‘Nu stijgt hij toch in mijn achting,’ zei Ossel, die weer naar zijn drinkbeker greep.

Ik draaide me weer naar het schilderij toe en bekeek de kledij van het versgezins, die in verschillende schakeringen van een opvallend blauwe kleur was gehouden. De muur van de woonkamer, die de achtergrond vormde, was eveneens blauw, donkerder dan de kleding, maar toch nog opvallend licht. Het hele schilderij leek door die blauwe kleur overstraald te worden, alsof die uit het schilderij wilde treden en de toeschouwer wilde omhullen en geheel in zijn ban brengen.

‘Als het niet zo’n indringende blauwe kleur had gehad, dan had ik gezwoeren dat het van Rembrandt was.’

‘Hoezo? Houdt die niet van blauw?’

‘Ik weet het niet. In de korte tijd dat ik bij hem was, heb ik hem die kleur nooit zien gebruiken. Hij gebruikte meestal wit, zwart, okergeel en een rode aardekleur.’

‘Misschien is het een schilderij van een van zijn leerlingen,’ zei Ossel.

Ik sloeg mezelf tegen het voorhoofd. ‘Je hebt gelijk, dat zal het zijn. Rembrandt heeft tegenwoordig geen leerlingen meer, ik was een uitzondering. Maar vroeger, toen hij nog in hoog aanzien stond, wilden velen bij hem in de leer gaan.’

Op de gang klonken onzekere voetstappen, gevolgd door het gekraak van een deurslot. Mijn vriend sprong naar de deur toe en smet die open. Ook ik stond op, om Ossel bij te staan tegen een mogelijke indringer. De Jordaan was een vergaarbak van aan lagerwal geraakt gespuis. De wijk had zijn naam te danken aan uit Frankrijk gevluchte hugenoten; het smerige water van de nabije Prinsengracht herinnerde hen aan een rivier in hun oude vaderland, die Jordanne heette. In een huis als dit moest je op elk

moment met onwelkome indringers rekening houden. In het beste geval was het een laveloze dronkelap, maar het konden ook lui zijn voor wie de dood van een mens niets betekende als ze daardoor een paar guldens of zelfs stuivers konden binnenhalen.

‘Gesa!’

Nog voordat Ossel de naam riep, had ik al een vermoeden gehad wie de vrouw was die daar licht wankelend voor de deur stond. Haar hand met de sleutel beefde zo hevig, dat het haar niet gelukt was het sleutelgat te vinden. Ossel trok zijn vriendin naar binnen en sloot de deur achter haar. Gesa liet zich uitgeput vallen op de stoel waarop Ossel eerst gezeten had, en goot zonder verdere omhaal de inhoud van zijn beker jenever in haar dorstige keel. Ze had de sterkedrank nog niet doorgeslikt of ze barstte in een hoestbui uit, waaraan geen eind leek te komen. Eerst dacht ik dat de jenever te sterk voor haar geweest was, maar de scherpe geur van haar adem verried dat dit niet de eerste jenever van die avond was, en de bloedrode speekselspetters voor haar op tafel wezen duidelijk op een ernstiger oorzaak van haar kwaal.

‘Wat moet je hier?’ sprak Ossel haar niet al te vriendelijk toe. ‘Moest je niet naar de Prinsengracht om voor je tante te zorgen?’

‘Pffft, dat gekke ouwe mens! Alleen omdat ik ooit een paar gulden van haar zal erven, denkt ze dat ze me de hele dag door kan commanderen, zoals een kapitein zijn compagnie. Maar dan ben je bij Gesa Timmers aan het verkeerde adres! Hier poetsen, daar vegen, en ondertussen boodschappen doen en het eten klaarmaken, zo stelt ze het zich voor. En dan nog mekkeren omdat ik tijdens het boodschappen doen even bij Het Gouden Anker naar binnen wip om een glaasje te drinken. Toen ben ik hem gesmeerd.’

‘Jij met je Gouden Anker,’ zei Ossel hoofdschuddend, haar verwijtend aankijkend. ‘Waarom zet je je bed eigenlijk niet meteen in die onderwereldkroeg neer?’

‘Ach wat!’ beet de vrouw hem toe. ‘Als er iemand is die zowat woont in de kroegen van deze stad, dan ben jij het wel, Ossel.’

Ik ging wat verder van de tafel af zitten om aan de scherpe geur te ontkomen die me bij elk woord uit haar mond tegemoet walmdde. Ze moest minstens vier of vijf bekers van een even sterk als goedkoop bocht gedronken hebben. Langzaam begon ik te begrijpen waarom Ossel haar ver van zijn vrienden en kameraden van het werk vandaan hield.